

KOMLÓSY EDE, A MILLIOMOSOK ARCKÉPFESTŐJE

EDE, A LEGTETSÉGESEBB KOMLÓSY GYEREK

A Komlósy festőcsalád legtehetségesebb és egyben legismertebb tagja a híres portré festő, Ede volt. Komlósy Ferenc és Johanna nyolcadik gyermekeként látta meg a napvilágot 1862. február 4-én Józseffalván, Torontál vármegyében. Fodor Gáspár plébános, Nagybátya Károly, és felesége Veronika által lett megkeresztelve a törökkanizsai katolikus templomban, február 6-án Edvardus Antonius névre.¹

A híres festő, Komlósy Ferenc családjával először Törökkanizsán, Ede születésekor pedig Józseffalva kis községben élt népes családjával. A két Komlósy testvér, Ferenc és Károly, aki Törökkanizsa postamestere volt, tulajdonképpen egy utcában laktak, egymástól 200 méterre, de mégis közigazgatásilag két különálló faluban. Komlósy Ferencnek négy gyermeke született Törökkanizsán, ahol sokszor édesanyja és testvérei segítségére szorult nehéz anyagi körülményei miatt. Ferenc, az örökmozgó vándor festő sokszor a törökkanizsai nagybirtokos Schulpe Emil kegyeit élvezte, akivel komaságban volt, többek között ő látta el munkával, kétemeletes kastélya szobáit számos képe díszítette.

Ede, a Törökkanizsán eltöltött gyermekéveire csak halványan emlékezett vissza. Nagyanyja, testvérei és unokatestvérei körül rajongták, mint a tizennégy gyermekes Komlósy testvérek legfiatalabb tagját. Négy éves koráig élt a Tisza menti kis községben, ugyanis apja Bécsbe költözése után, a családot is maga után vitte a jobb élet reményében.

Komlósy Ferencnek nem volt idegen és ismeretlen az osztrák főváros, mivel akadémiai éveit is itt töltötte. Ferenc már akkor ismert virág, és tájképfestő hírében állt. Legnagyobb sikerét a császári park Rózsa albumával érte el 1868-ban.²

A kis Edére apja műterme, annak hangulata, valamint a színek varázsa nagy hatással voltak. Apja már korán felfedezte a benne rejlő tehetséget. Az ő irányítása alatt ismerhette meg a rajzolás és a festészet titokzatos világát. Edének első tanítómester apja és nővére Irma volt.

Ferenc nagyon büszke volt fia tehetségére. Beajánlotta őt jó ismerőse, Hans Canon festőiskolájába, aki az osztrák arisztokrácia kedvelt festője volt. Canon, korának egyik

legismertebb historikus portré festőjének számított, de Ede nála csak hat hónapot töltött. Menyecske a kútnál, című életképet 1880-ba festette ,amely a magyar falusi élet mindennapjaiból vett témát dolgozza fel nagy sikerrel.

Canon mesteriskolájában eltöltött rövid idő után, 1882-ben beiratkozott a bécsi művészeti akadémiára. Mesterei Christian Grienpenkerl, August Eisenmenger és Siegmund L Allemand voltak, akiktől megtanulta az akadémia historikus festészet alapjait, valamint a portré festészetet.³ A bécsi művészeti akadémia 1884-ig tartja számon tanulói közt. Meg kell említeni, hogy az akadémián mesterei asszisztense a bánáti születésű, nagy tehetségű Uroš Predić volt, akit Ede személyesen is megismerhetett.

A fiatal legénnyé nőtt Komlós huszonkét éves korára már a festészetet mesteri szinten művelte. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy már ilyen fiatalon a bécsi arisztokrácia köreiben nem egyszer alkalmazták portrék elkészítésére. Nevét a legtehetségesebb fiatal arcképfestők között emlegették.

BENCZÚR GYULA TANITVÁNYA

Az akadémia befejezése után nem sokáig tartózkodott Bécsben, mert meghallotta, hogy Budapesten a híres festő, Benczúr Gyula állami támogatással mester iskolát nyit 1883-ban. Komlós Budapestre, Benczúr mesteriskolájába már befutott bécsi művészként érkezett 1884-ben. Itt még jobban tökéletesítette zsáner és portré festészetét Benczúr Gyulától, akit ennek a művészeti ágnak a nagy fejedelmeként tiszteltek. Benczúrnak olyan hazai és külföldi tekintélye volt, hogy mesteriskolájában is csak a legjobb, válogatott tanulók kerülhettek be. A legtehetségesebbek között emlegették Bergel Lajost, Spányik Kornélt és Komlós Edét is.⁴

Ferenc József császár magyarországi látogatásai alkalmával egyszer sem kerülte ki kedvenc mestere műtermét, ahol képeket vásárolt. Egyben arcképeket is rendelt magáról és kedves feleségéről, Erzsébet királynőről. Benczúr a császárt öt alkalommal festette meg. Hogy a Benczúr által készített császári festmények elkészítésében Komlósynak volt e szerepe, ezt nem tudhatjuk, de azt viszont igen, hogy kiváló portrékat festett a császárról fényképről, amelyek a nemzeti és hadtörténeti múzeumban találhatóak meg.⁵

Komlós rendszeren részt vett a Magyar képzőművészeti társulat évi kiállításain, ahol a kritika többször elismerően szólt munkáiról. Az Országos képzőművészeti társulat 1887-ben ,egy életkép megfestéséért második helyet ítelt oda neki 400 forintos pénzjutalommal együtt.⁶

Ugyanebben az évben felkérték, hogy fesse meg Sir Joseph Lister angol sebész portréját amelyet ő sikeresen teljesített. Ez a kép jelenleg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban található meg.⁷

A nagy tehetségű művésznek az 1888-1889-es évben a Vallási és Közoktatási minisztérium 500 forintos ösztöndíjat ítelt oda egy külföldi tanulmányútra, azzal a céllal, hogy a világhírű festők egyes munkáit lemásolja a Művészeti mesteriskola részére. Az 1890-ben műcsarnokban megrendezett kiállításon a legnagyobb magyar festők között ő is részt vett egy portréjával, amelyről beszámoltak a fővárosi lapok is. 1891-ben nagy sikerrel festette meg Bezerédj Viktor államtitkár portréját is.⁸

Mestere, Benczúr Gyula nem véletlen engedte át neki Katinka grófnő, Andrássy Gyula feleségének portréja megfestését fényképről, ezzel megkoronázva magyarországi pályafutását. A kritika nagy elismeréssel irt festményeiről, többek között, hogy képei modern, új szellemet mutatnak a festészetben.⁹

Baross Gábor, kereskedelmi miniszter, hirtelen halála után, 1892. május 8-án, Trencsén vármegye előljárósága felkérte Komlósy Edét, hogy fesse meg a „*nagy emlékü*” miniszter életnagyságú képét, amelyet a művésznek 1893 tavaszáig kellett befejezni, ugyanis akkor szentelték fel a Baross tiszteletére épített mauzóleumot, az Illava melletti Klobusicon. Egyben akkor leplezték volna le a Komlósy által készített képet, Trencsén vármegye házának nagytermében. Ez a kép ma az illavai múzeumban található meg Szlovákiában.¹⁰

Másik jól sikerült portréja az Abauj-Torna és Kassa vármegyei enyickei kastély kegyeleti szobáját díszítette, amellyel örök emléket állított a család gróf Zichy Dezsőnek.¹¹

A Komlósy családot 1892-ben nagy veszteség érte, édesapjuk Ferenc, a híres táj és virágfestő hosszú betegség után elhunyt. Ezt követően Ede Bécsbe telepedett le, de fenntartotta budapesti műtermét is. Ugyanebben az évben, a müncheni Glaspalast (üvegpalota) kiállításon nyolc portréjával vett részt. Bécsben egymás után kapta a jobbnál-jobb felkéréseket. Irma néne által, aki a bécsi királyi udvar női tagjainak tanító- és festőnöje volt, sikerült közel kerülnie az uralkodó családhoz, és a bécsi főnemességhez.

Irma egyik tanítványa, Karolina főhercegnő kérésére, 1893-ban Ede megfestette a főhercegnő teljes nagyságú képét, amelyen mint a prágai Szent Teréz nemesi apáca kolostor fő apátnőjét teljes ornátusban ábrázolta.

Az akkor már 30 éves Edét, mint befutott, kiváló tehetségű portré festőket tartották számon Bécsben. A Habsburg család több tagjától is kapott felkérést, így festette meg, I. Ferdinánd bolgár cár arcképét.

A portré festészet számára jó anyagi háttérrel biztosított, és így sikerült a bécsi császári palotához nem messze, a Fasangasse 31-es számú házban lakást vennie és műtermet nyitni.

A festők körében arcképet festeni státusszimbólumnak számított. Különösen nagy versengés volt közöttük, hogy társadalmilag minél nagyobb rangú ismertebb személyt fessenek meg, ami egyben festői kvalitásuk nagyságát is jelentette. Komlósynak megadatott az a lehetőség, hogy tehetségének köszönve királyokat, hercegeket, grófokat, politikusokat festhetett meg, ezáltal nagy nemzetközi hírnévre tett szert, a legkeresettebb portré festők egyikének számított.

Egyik legnagyobb művészeti elismerését az 1896-ban megrendezett millenniumi kiállításon kapta. Az akkor felépített múcsarnok megnyitóján 300 ismert magyar művész állította ki képeit. A kiállítást meglátogatta Ferenc József király, aki többek között megtekintette Munkácsy Mihály „Ecce Homo” című 8 festményét is. Komlós nagy elismerésben részesült, a kiállítás három nagy érme közül, a közreműködők érdemével tüntették ki.¹²

Benczúr Gyula iskolájában töltött évei után kezdte sikereit halmozni és egyre ismertebbé vált. A párizsi világkiállításon, 1900-ban a magyar pavilonban a huszárok tiszteletére berendezett teremben, részt vett egy képével, amely a porosz Belling huszárok egyik hadi cselekedetét örökíti meg 1706-ban, amikor elfogják későbbi vezérüket Blühert.¹³

AZ AMERIKAI MILLIOMOSOK PORTRÉ FESTŐJE

Testvérétől Irmától sokat hallott Amerikáról és annak kimeríthetetlen lehetőségeiről, hiszen ő többször járt a tengeren túli országban ahol nagy hírnévre tett szert festményeivel. Testvérbátya Ferenc Xavér festőművész, 1891-ben telepedett le New Yorkban ,és mint sikeres díszletfestő dolgozott több ottani színháznak. A rég nem látott testvére meghívására Ede elhatározta, hogy megpróbálkozik művészi tehetségével Amerikában is érvényesülni. A hamburgi kikötőből 1902. május 18-án hajózott ki a „Pretória” nevű gőzösön Amerika felé. New Yorkban, Ferenc és családja várta őt nagy szeretettel. Festőművészünk, Irma néneje régi kapcsolatainak és Ferenc ismeretségének köszönve, gyorsan beilleszkedett a New York-i művészéletbe. Negyven évesen nem egész két hónap leforgása alatt megismerkedett és beleszeretett a New York-i operaház 42 éves énekesnőjébe Charlott Walkerba, akivel 1902. augusztus 28-án össze is házasodtak.

Scharlott 1860-ban született Westfieldben. Már gyermekkorában felfigyeltek különleges ének-tehetségére. Tizenöt éves korában New Yorkba került éneklést tanulni Eugen Clark és Murio Celli tanárokhoz. Első nagysikerű fellépése az akadémia befejeztével Richard Wagner Lohengrin romantikus operájában volt Elza ként. Pályafutása alatt fellépett a New York-i nagy operaházban, néhány évet Philadelphiában majd két évet Londonban énekelt a Cristal Pallaceban és az Albert hallban. Miután visszatért Amerikába, a broocklini dr Storrs, majd a manhattani baptista templom énekese lett.¹⁴

Komlós festői jó híre bejárta egész Amerikát és az elsők között a világ leggazdagabb embere, az olaj mágnás John D. Rockefeller alkalmazta portréja megfestésére, 1903-ban. Állítólag Rockefeller egyik régebbi európai utazása alkalmával már halott Komlós tehetségéről és amikor megtudta, hogy Amerikában van, meghívta clevelandi házába, hogy megfesse életnagyságú portréját.

A nem mindennapi hírt megtudta egy amerikai újságíró is, akinek nagy nehezen sikerült Rockefeller házában Komlósyval egy riportot készíteni *„Egy külföldi művész két képet fest John D. Rockefellerről”* címmel. A riportból többek között megtudhatjuk: *„Rockefeller palotája, amely a Case és az Euclid sugárút sarkán helyezkedik el, egy szoba átmenetileg műteremmé van átalakítva. A szobában a szanaszét dobált ecsetek és festékek között festő állványokon állt Rockefeller két majdnem befejezett portréja. Már több mint egy hónapja a világ leggazdagabb embere hetente két órát pózol a művésznak, hogy befejezhesse a festményeket, amelyek majd Rockefeller galériában kapnak helyet. Eredeti elképzeléseink szerint Rockefellerrel szeretnénk volna beszélni, de mivel nem fejezte be reggeli golf partiját és még nem érkezett haza, ezért sikerült a várakozási idő alatt Komlósy Ede festőművésszel elbeszélgetni. A nagyhírű művész kitűnő portré festő hírében áll, néhány évig a bécsi királyi udvarnak dolgozott. Két műteremet tart fenn, Bécsben és Budapesten. Festményei megtalálhatók különböző európai királyi palotákban és galériákban, valamint Magyarország leggazdagabb embereinél. Rockefeller már többször hallott erről az ismert festőről amikor elhatározta, hogy alkalmazza. Hogy mennyi pénzért fest a világ leggazdagabb emberének, ez titok marad. A művész nagyon kedvesen fogadott bennünket. Alacsony termetével és szakállával, a híres Holland festőre Van Daykra hasonlít. Ruházata megfelel hivatásának, lezser és gondatlanságot sugároz a szemlélőnek. Így mutatkozott be: Én vagyok az a festő, aki Rockefellerről portrét készít. Akcentusából már mindjárt kitűnt, hogy külföldi. Nevemet elmondom, de jobb lesz ha leírom – mondta Komlósy, mert így jobban meg fogják jegyezni. A művész Rockefeller házában él, de a milliomos csak akkor tartózkodik itt, amikor a festőnek pózol. Már nagyon rég óta nem volt újságíró Rockefeller házában, és ez most nagy megtiszteltetés számunkra. Az ember azt hinné, hogy egy*

luxusan berendezett házban találja magát, ellenben nagyot csalódik. A szőnyegek és drapériák kopottak, a lakberendezés több évtizedes, az egész ház félhomályban úszik, jobban hasonlít egy vidéki jómódú úrilakra, mint a világ leggazdagabb emberének házára. A művész büszkén mutogatta a két képet és még véleményt is kért tőlünk. Elmondása szerint nagyon nehéz lefesteni Rockefellert elfoglaltsága miatt. Még pózolása közben is csengenek neki a telefonok, érkeznek a telegramok és elvonják a figyelmét, de ő mindez mellett megpróbál nyugodtan ülni. Még öt alkalommal kell, hogy pózoljon, hogy befejezzem képeit. Lássák, az arcát már befejeztem – mondja a művész. Most a többi testrészeit és öltözetét csinálom. Rockefeller egy székbe ülve, kényelmes selyem házi ruhába, kezeit ölbe téve lesz lefestve. Az arcán sok a festék, tekintete és szemei sugároznak az egészségtől. A művész nagyon elégedett, hogy sikerült neki a lehető legnagyobb hasonlósággal lefesteni a milliomost. A másik képen Rockefeller arcán mosoly van és nagyon jól sikerült ez a kép is.”

A Komlósyval folytatott beszélgetést több amerikai újság is megjelentette egy nagyon érdekes karikatúrával. Feltételezzük, hogy az ő általa elkészített képről Amerika egyik legismertebb portré festője John Singer Sargent 1917-ben másolatot készített, ugyanis szembetűnő az interjúban leírt portré és a Sargent által, megfestett nagyon jól sikerült Rockefeller kép hasonlósága.

A Komlósy család Amerikában élő leszármazottjai szerint Ede még egy amerikai milliomosról készített portrét, az pedig nem más mint a Vanderbilt család egyik tagja. Tudni kell, hogy Komlósy Irma festőnő nagyon jó viszonyban volt a Vanderbiltekkel, akik tőle jó néhány képet vásároltak amerikai tartózkodása alatt. Még Ede az amerikai milliomosok képmását készítette felesége, a „Japán éj” vígoperában lépett fel, mint szoprán énekes, a Victoria, Crystal Gardens, Paradise Gardens, Madison Square Garden színpadain nagy sikerrel.¹⁶

A művészpár 1904-ben úgy határozott, hogy elhagyják Amerikát és Ausztriában telepednek le. Béctől 50 km-re szemeltek ki maguknak egy kis falut Totzenbachot, a St. Pölten kerületben, amely festői szépségével lenyűgözte a házaspárt. Itt építették meg házukat, amelyben Ede műterme is helyet kapott. A Házuk a kis falu nevezetessége lett. Ede nem véletlen választotta ki ezt a helyet, hiszen édesanyja és Irma néneje 5 km-re éltek tőlük, a legközelebbi faluban, Schrabatzban. Így sűrűn meglátogathatták egymást. Bécs közelsége nagyon fontos volt a művész számára, hiszen az osztrák főváros vonattal másfél óra alatt volt elérhető. Edének sok megrendelése volt Bécsből, valamint rendszeresen részt vett képeivel a bécsi és budapesti kiállításokon.

Édesanyja Johanna 1909-ben hunyt el, akiről fent maradt egy Ede által készített nagyon

jól sikerült portré. A következő évben nagy meglepetés érte a festőt, ugyanis másodszor is meghívást kapott John D. Rockefellertől egy újabb portré festésére.

Ede felesége már 1909. decemberében Amerikába utazott, ő pedig 1910. március 8-án érkezett meg az „Amerika” nevű hajón a New York-i Ellis Island szigetére, ahol átesett a vámkezelésen. Erről az amerikai útról nem találtunk feljegyzéseket, de a családi szájhagyomány szerint Teddy Roosevelttel amerikai elnök portréját is ekkor készíthette el.¹⁷ Edének Amerikában több ismert és kevésbé ismert festménye található meg, amelyeknek a feltárása még további komoly kutatásokat igényel.

Az első világháború viszontagságait Ausztriában töltötte. Felesége 1916-ban Amerikába költözött testvéréhez Hillsajdhoz, akinél 1919. augusztus 1-én halt meg.¹⁸ Temetése testvére West New Brington-i házából történt augusztus 4-én.¹⁹

A feltételezések szerint Komlósy és felesége között megromlottak a viszonyok, és egy másik nő miatt váltak szét. Ede már 1916-ban összekerült Mina Prinzel, akinek volt egy Julchen nevű lánya.

Komlósy Edét a termékeny festők közé sorolhatjuk. Képeinek számát lehetetlen összeszámlálni, amelyek megtalálhatóak Amerikától Európáig. Tudomásunk szerint a környező országok múzeumaiban és galériáiban megtalálható egy-egy festménye. Ede késő öreg koráig festett. Második felesége halála 1938-ban mély nyomokat hagyott rajta. Magányosnak érezte magát, majd nevelt lányához költözött.

Közlekedési balesetben halt meg Bécsben 1940-ben, és a központi temetőbe lett eltemetve. Halálának okáról és annak időpontjáról nagyon eltérő adatokkal rendelkezünk. A neves festő életrajzát és munkásságát a legkülönbözőbb lexikonokban csak az alapvető adatokkal találhatjuk meg, amelyek csak útmutatók lehetnek és kevésnek bizonyulnak az életrajzának megírásához.²⁰

Életét és munkásságát a külföldi és hazai művészettörténelem tudomány méltatlanul háttérbe szorította, és nem dolgozta fel. Ez a rövid tanulmány csak egy próbálkozás a festő életének és munkásságának megírásához, hogy ne merüljön feledésben az utókor számára.

Törökkanizsán a Komlósy családra már nem emlékeznek, csak a katolikus temetőben található sírbolt tanúskodik az itt nyugvó ősokról.

Szabó József Törökkanizsa 2014. február

Megj.: Az eredeti cikk 14 jó minőségű színes mellékletét terjedelmi okok miatt nem közöljük

Lábjegyzetek:

- 1 A törökkanizsai katolikus templom születési és keresztelési anyakönyvei 1860- 1862Törökkanizsa (Novi Kneževac) Szerbia északi részén helyezkedik el a Tisza mellett, Szegedtől 32 km-re délre.
- 2 Dr. Alexandar Skofitz: Oesterreichische botanische Zeitschrift, Wien, 1868, 28- 29. old.
- 3 Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950, Wien, 1967, Band 4, s. 102
- 4 Vasárnapi újság 1921. március 27 – Benczúr Gyula tanítványai és iskolája
- 5 Fotóművészet, 2012, 2.szám: Fotóhasználat Ferenc József és Erzsébet portréin www.Komlossy.hu magyarországi
- 6 Művészet – szerkesztő Lyka Károly, 1911, Budapest – Visszapillantás az országos magyar képzőművészeti társulat 50 éves múltjára, írta Smrecsányi Miklós
- 7 Sebkezelés, sebgyógyulás – A Magyar Sebkezelő társaság folyóirata, Budapest, 2008, 2. szám, 21. old.
- 8 Képviselőházi irományok, 30. kötet, Budapest, 1891, 397.old
- 9 Magyar művészet századunkban: Szanna Tamás, Budapest, 1890, 164. old. Révai Nagy Lexikona XI, Budapest, 1914, 832. old.
- 10 Vasárnapi újság, 1893. november 12, Baross Gábor mauzóleuma
- 11 Borovszky Samu: Abauj-Torna vármegye és Kassa, Budapest, 1896, 293. old.
- 12 Matlekovits Sándor-Szterényi József: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota, Budapest, 1887, 285. old.
- 13 Vasárnapi újság, 1900. február 25.
- 14 The Sun Tuesday New York, 1919. augusztus
- 15 Newark Advocate, 1903. szeptember 9 The Cincinnati enquirer, 1903. szeptember 4 Fort Wayne Daily News, 1903. szeptember 7
- 16 The Evening Word: New York, 1903. june 27,
- 17 The New York Times, 1910. march 14. 14
- 18 New York Tribune, 1919. augusztus 5.
- 19 The. Sun. New York, 1919. augusztus 5.
- 20 <http://igrandpapa.com> (Komlossy http://komlossy.hu/index.php?op=doku&doku_szid=827)

Ezúton mondok köszönetet a Komlósy család amerikai és magyarországi internetes honlap működtetőinek, ahonnan néhány hasznos adatot és nem utolsó sorban, képeket is felhasználtam munkám megírásához.